

АГРОСАНОАТ МАЖМУАСИ ИҚТИСОДИЁТИ

9-МАВЗУ. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ЕР ФОНДИ ВА УНДАН ФОЙДАЛАНИШ

Маърузачи: и.ф.н. Доц. Хакимов Р.

Тошкент-2021

9.1. Кишлоқ хўжалиги ер фонди ва унинг асосий ишлаб чиқариш воситаси сифатида ўзига хос хусиятлари.

- Ер – табиат маҳсули.
- Ер абадий ишлаб чиқариш воситасидир.
- Турли жойларда мавжуд ер майдонлари турли сифатга, яъни унумдорликка эга.
- Ерни бир жойдан иккинчи жойга кўчириш мумкин эмас.

9.2. Қишлоқ хўжалиги ер фондининг таркиби.

- Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришига тайин этилган ерлар –
Ўз. Р. Ер кодексининг 8-моддасида ер фонди тоифалари
белгилаб қўйилган
ишлатилган ерларга бўлинади;
аҳоли пунктларининг (шаҳарлар, посёлкалар ва қишлоқ
аҳоли пунктларининг) ерлари - шаҳарлар ва посёлкалар
шунингдек қишлоқ аҳоли пунктлари чегараси доирасидаги
ерлар;
Саноат, транспорт, алоқа, муҳофаа ва бошқа мақсадларга
мўлжалланган ерлар – кўрсатилган мақсадларда
фойдаланиш учун юридик шахсларга берилган ерлар;

9.2. Қишлоқ хўжалиги ер фондининг таркиби.

Ўз. Р. Ер кодексининг 8-моддасида ер фонди тоифалари белгилаб қўйилган

- Табиатни муҳофаза қилиш, соғломлаштириш, реализация мақсадларига мўлжалланган ерлар – алоҳида муҳофаза этиладиган табиий ҳудудлар эгаллаган, табиий даволаш омилларига эга бўлган ерлар, шунингдек оммавий дам олиш ва туризм учун фойдаланадиган ерлар;
- Тарихий-маданий аҳамиятга молик ерлар – тарихий-маданий ёдгорликлар жойлашган ерлар;
- Ўрмон фонди ерлари – ўрмон билан қопланган, шунингдек ўрмон билан қопланмаган бўлса ҳам, ўрмон хўжалиги эҳтиёжи учун берилган ерлар;
- Сув фонди ерлари – сув объектлари, сув хўжалиги иншоатлари эгаллаган ерлар ва сув объектларининг қирғоқлари бўйлаб ажратилган минтақадаги ерлар;
- Заҳира ерлар.

9.2. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ЕР ФОНДИНИНГ ТАРКИБИ.

Ўзбекистон Республикаси 447,4 млн. гектар ер майдонига эга. Республика қишлоқ хўжалигига яроқли ер майдонларининг 81 фоизи ёки 26,6 млн. гектарини яйлов ва пичанзорлар ташкил этади. Ўзбекистон қишлоқ хўжалигига яроқли ерларнинг 16 фоизи ҳайдаладиган ерлардир. Мамлакатнинг лалмикор ерлари 6,6 млн. гектар. Шундан 3,0-3,2 млн. гектари ҳайдалади ва уларда лалими деҳқончилик билан шуғулланилади. Қолган қисмидан намликнинг жуда кам бўлганлиги сабабли фойдаланилмайди. Юқоридагилардан ҳулоса шуки Республикада мавжуд ер майдонларидан максимал фойдаланишга эътиборни кучайтириш зарур.

9.3.ИЖОБИЙ ВА САЛБИЙ ЕР ФОНДИНИНГ ТРАНСФОРМАЦИЯСИ.

Ерларнинг бир сифат кўринишидан иккинчисига ўтиши ер трансформацияси деб аталади. Ер трансформацияси ижобий ва салбий бўлади. Имкон даражасида салбий ер трансформациясига йўл қўймаслик керак. Ҳозирда Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалиги ерларининг бир қисми шўрланган, яна бир қисми шамол ва сув эрозиясига учраган. Ёмон томони шундаки, бу ҳолатлар кейинги йилларда кўпайиш тенденциясига эга бўлмоқда.

**9.4.КИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА ЕР ФОНДИДАН
ФОЙДАЛАНИШНИНГ ДАРАЖАСИ ВА САМАРАДОРЛИГИНИ
ИФОДАЛОВЧИ КЎРСАТКИЧЛАР.**

**Қишлоқ хўжалиги ер фондидан
фойдаланиш даражасини
ифодаловчи кўрсаткичлар**

ЕР ФОНДИНИНГ ТАРКИБИ (СТРУКТУРАСИ).

Жами ер майдонида қишлоқ хўжалигига яроқли (қишлоқ хўжалигига тайин этилган) ерларининг салмоғи, (фоизларда ифодаланади). Бу кўрсаткич қуйидаги формула ёрдамида аниқланади.

$$\hat{E}_{\text{қ. х.}} = \frac{E_{\text{қ. х.}} \cdot \text{Тэ. Ер.}}{E_{\text{қ. х.}} \cdot \text{Ж. м.}} \cdot 100$$

Бунда: Қх ер сал. – қишлоқ хўжалигига яроқли ер салмоғи, %

Ж. ер м. - жами ер майдони, га

Қх. Тэ. Ер. - қишлоқ хўжалиги учун тайин этилган ер майдони, га

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ЕРЛАРИНИНГ ТАРКИБИ

хўжалиқ ерларида қандайдиган ер саноғи қундаги формула ёрдамида аниқланади.

Бунда: Қх ер таркиби – қишлоқ хўжалиғи ерларининг таркиби, %

$$K_x = \frac{K_x \text{ .ер .турлари}}{Жк .х .ер .м} \times 100$$

Қх ер турлари майдони, га

Жк.х. ер м. - жами қишлоқ хўжалиғи ер майдони, га

ЕРДАН ФОЙДАЛАНИШ КОЭФФИЦИЕНТИ (МАРТАЛИЛИГИ).

Бунда: $E_{р.ф.к.} = \frac{X_{э.м., га}}{Ж.э.м., га}$ ердан фойдаланиш коэффициенти,
 $E_{р.ф.к.}$ - марта

$X_{э.м.}$ - ҳақиқатда экилган экин майдони, га

$Ж.э.м.$ - жами экин майдони, га

9.4.КИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА ЕР ФОНДИДАН ФЙДАЛАНИШНИНГ ДАРАЖАСИ ВА САМАРАДОРЛИГИНИ ИФОДАЛОВЧИ КЎРСАТКИЧЛАР.

Қишлоқ хўжалиги ер фондидан
фойдаланиш иқтисодий
самарадорлигини ифодаловчи
кўрсаткичлар

Ҳосилдорлик (натурал кўрсаткич)
қуйидагича аниқланади.

Бунда: X – экин турларининг (пахта, буғдой, макка, узум, мева...) ҳосилдорлиги, ц/га

Yx - ялпи (пахта, буғдой, макка, узум, мева...) ҳосил, ц

Xm - экин (пахта, буғдой, макка, узум, мева...) майдони, га

Ердан фойдаланишнинг **натурал самарадорлигини** қуйидаги курсаткичлар ёрдамида аниқлаш мақсадга мувофиқ:

Ер майдони бирлиги ҳисобига олинган ялпи маҳсулот, сўм.

Бунда: Ер ф.с. – ердан фойдаланиш самарадорлиги, сўм

Ерф.с.

Я.м. – ялпи маҳсулот, сўм

Жэм - жами экин майдони, га

Бу кўрсаткич доимо ўсиб бора, иқтисодий ривожланиш ҳисобланади. Албатта унинг даражасига жуда кўплаб омиллар (иқтисодиётнинг, технологиянинг ривожланганлик даражаси, инфляция даражаси, экин турлари ва маҳсулотларга шаклланадиган нархлар даражаси) таъсир этади.

Ер бирлиги ҳисобига олинган фойда
миқдори, сўм

Бунда: Ер ф.с. - ердан фойдаланиш
самарадорлиги, сўм

Ер ф.с. - жами олинган фойда (ёки соф фойда), сўм

Жэм - жами экин майдони га

9.6. Ердан фойдаланиш даражаси ва самарадорлигини ошириш йўналишлари.

- Мулкый муносабатларни такомиллаштириш;
- Қишлоқ хўжалиги экинларини жойлаштиришда ернинг талаби ва имкониятларини ҳисобга олган ҳолда амалга ошириш;
- Салбий ер тарнсформациясига йўл қўймаслик;
- Ер ва сувдан фойдаланувчиларнинг самарадорликни оширганликлари учун манфаатдорлигини таъминлаш;
- Танланган ишлаб чиқариш турининг технологияларини бузмасдан бажариш, мелиорация ва ирригация тадбирларини ўз вақтида самарали ўтказиш;

9.6. Ердан фойдаланиш даражаси ва самарадорлигини ошириш йўналишлари. (давоми)

- Фан ютуқларини ишлаб чиқаришга жорий этиш;
- Кимёлаштириш;
- Қишлоқ хўжалигига яроқли ерларни сув ва шамол эрозиясидан асраш;
- Ер ва сувдан фойдаланганлик учун тўловлар тизимини такомиллаштириб бориш;
- Қишлоқ хўжалиги экинларини суғоришнинг илғор усулларини (томчилатиб, ёмғирлатиб, қатор оралаб ва х.х.) ишлаб чиқаришга жорий этиш;

9.6. Ердан фойдаланиш даражаси ва самарадорлигини ошириш йўналишлари. (давоми)

- Қишлоқ хўжалиги ерларини бошқа мақсадлар учун чиқиб кетишига имкон даражасида йўл қўймаслик;
- Уруғчиликни ривожлантириш;
- Ердан фойдаланишнинг маротабалигини ошириш;
- Иссиқхоналарни кўпайтириш.